

Marek SZOSTAK

e-mail: marek.szostak@put.poznan.pl

Instytut Technologii Materiałów, Wydział Budowy Maszyn i Zarządzania, Politechnika Poznańska, Poznań

Wpływ krotności przetwarzania mieszanin PET/PEN na ich właściwości mechaniczne i cieplne

Wstęp

Obok poli(tereftalanu etylenu) PET równie popularnym w przemyśle opakowaniowym poliestrem staje się poli(naftalen etylenu) (PEN). Od ponad dziesięć lat prowadzą nad nim badania dwa światowe koncerny – *Eastman Chemicals* oraz *Shell Chemicals* oraz liczni badacze [1–10]. Z powodzeniem mógłby on zastąpić całkowicie PET ze względu na znacznie lepsze właściwości – odporność cieplną i chemiczną. Jednakże jest on również pięciokrotnie droższy, dlatego też, w celu obniżenia kosztów, ale też skorzystania z wyjątkowych właściwości użytkowych PEN, częściej w praktyce przemysłowej stosuje się mieszaniny PET/PEN.

Obecnie mieszaniny PET/PEN znalazły głównie zastosowanie jako materiał na butelki do piwa a ponadto spotkać je można w aparaturze medycznej, sprzęcie gospodarstwa domowego i przemyśle motoryzacyjnym (układy paliwowe).

Celem badań było określenie podatności mieszaniny PET/PEN na recykling, dostarczenie wiedzy dotyczącej niektórych technik recyklingu, ich wpływu na właściwości recyklatów, jak również danych dotyczących wtórnych zastosowań uzyskanych tworzyw.

Metodyka badań

Badaniom poddano poli(naftalen etylenu) PEN dostarczony przez koncern *Eastman Chemicals Company* w postaci półprzezroczystego granulatu oraz mieszaninę PET/PEN w postaci mlecznego granulatu o składzie 92%PET/8%PEN wyprodukowaną przez firmę *Toyobo* (Japonia).

Przygotowanie próbek

Oba rodzaje tworzyw wtryskiwano, a następnie mielono i ponownie wtryskiwano. Wykonano trzy takie cykle.

Otrzymano w ten sposób 6 rodzajów znormalizowanych wiosełek (o wymiarach $l = 150$ mm, $b = 10$ mm, $g = 4$ mm):

- PEN (100% PEN),
- PEN1 (jednokrotnie zmielony i wtryśnięty PEN),
- PEN2 (dwukrotnie zmielony i wtryśnięty PEN),
- PET/PEN (92%PET/8%PEN),
- PET/PEN1 (jednokrotnie zmielony i wtryśnięty PET/PEN),
- PET/PEN2 (dwukrotnie zmielony i wtryśnięty PET/PEN).

Proces wtryskiwania przeprowadzono na maszynie *Engel ES 80/20* HLS ze stosunkiem $L/D = 18$ oraz $D = 22$ mm.

Do rozdrobnienia materiału użyto młynka nożowego *TRIA* typ 25-16/TC-SL o 4 nożach obrotowych i 2 stałych. Wykorzystano sito o oczkach średnicy 3 mm.

Przeprowadzone badania

W pracy przeprowadzono badania cech wytrzymałościowych przy statycznym rozciąganiu zgodnie z normą PN-81/C-89034.

Ponadto wykonano badania udarności *Charpy'ego* z karbem zgodnie z normą PN-81/C-89029 oraz badania twardości *Brinella* zgodnie z normą PN-93/C-89030/01.

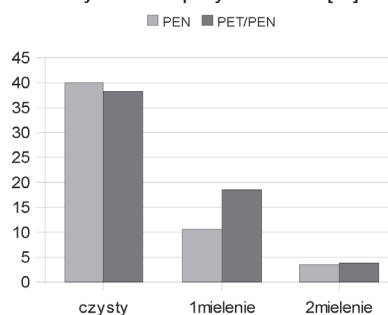
Ponadto przeprowadzono badania odporności cieplnej wg *Vicata* zgodnie z normą PN-85/C-89024.

Badaniom poddano po 10 znormalizowanych próbek dla każdego rodzaju materiału: 100% PEN, PEN1, PEN2, 92%PET/8%PEN, PET/PEN1, PET/PEN2.

Wyniki badań

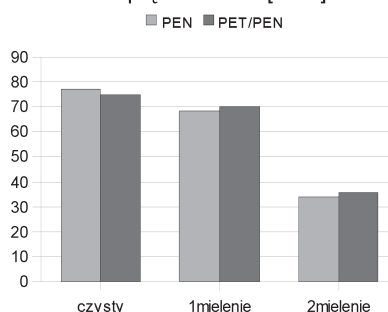
Na wykresach poniżej przedstawiono wyniki badań mechanicznych oraz cieplnych badanych próbek.

Wydlużenie przy zerwaniu [%]

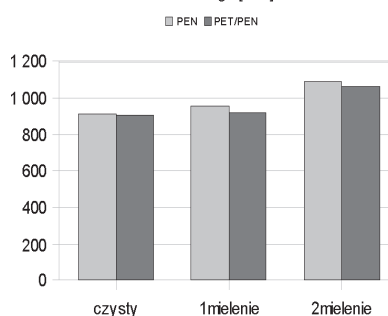
Rys. 1. Wydlużenie przy zerwaniu badanych próbek PEN i mieszanin PET/PEN

Napężenie max [MPa]

Rys. 2. Napężenie maksymalne badanych próbek PEN i mieszanin PET/PEN

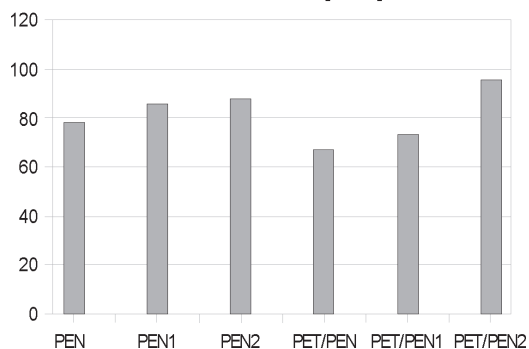
Moduł Younga [MPa]

Rys. 3. Moduł Younga dla badanych próbek PEN i mieszanin PET/PEN

Wraz ze wzrostem krotności przetwarzania zmniejsza się gwałtownie udarność badanych próbek. Dla czystego PEN po pierwszym przetworzeniu z wartości 189 do 17,8 kJ/m², a dla mieszaniny PET/PEN z 190 do 40,7 kJ/m². Po drugim mieleniu ta różnica gwałtownie się zmniejsza i oba materiały charakteryzują się podobną udarnością (PEN 13 kJ/m², mieszanina PET/PEN 12,3 kJ/m²).

Twardość Brinella [MPa]

Rys. 4. Twardość Brinella badanych próbek PEN i mieszanin PET/PEN

Tab. 1. Temperatura mięknięcia wg Vicata

	Wartość średnia, °C
PEN	122,5
PEN2	121,0
PET/PEN	120,5
PET/PEN2	118,0

Analiza wyników

Na wykresie wydłużenia przy zerwaniu można zauważyć, że zmniejszyło się ono ponad dziesięciokrotnie, dla poddanych podwójnemu recyklingowi tworzyw – z wartości powyżej 38% do ok. 3,5%. Jest to właściwość tworzyw najbardziej czuła na procesy wtórnego przetworstwa.

Wraz ze wzrostem krotności przetwarzania naprężenie maksymalne poli(naftalanu etylenu) i jego mieszanin z PET maleje z około 75 MPa dla czystego PEN i mieszaniny 92%PET/8%PEN do niewiele poniżej 70 MPa dla tych samych tworzyw poddanych jednokrotnemu recyklingowi. Dla materiałów poddanych dwukrotnemu przetworstwu wartość naprężeń maksymalnych maleje dwukrotnie. Przy czym porównując oba poddane dwu- i jednokrotnemu recyklingowi tworzywa widać, że minimalnie korzystniej wypada mieszanina PET/PEN.

Wraz z krotnością przetworstwa rośnie moduł Younga. Wzrost ten jest niewielki, ale wyraźny (z 870 do 1120 MPa dla PEN i z 850 do 1080 MPa dla mieszaniny PET/PEN). Jak widać moduł Younga dla czystego PEN jest wyższy od modułu mieszaniny PET/PEN.

Analizując wyniki przeprowadzonych badań twardości nie trudno zauważyć, że wzrasta ona wraz z liczbą cykli recyklingu. Przy czym dla czystego PEN poddanego dwukrotnemu recyklingowi wzrasta ona o 12% (z 78 do 88 MPa), a dla mieszaniny PET/PEN2 o 41% (z 67 do 95 MPa).

Analizując wyniki pomiarów temperatury mięknięcia wg Vicata można zauważyć, że różni się ona nieznacznie dla poddanego podwójnemu przetworstwu PEN od pierwotnego PEN. Różnica ta to zaledwie 1,5°C. Dla mieszanin PET/PEN poddanych podwójnemu przetworstwu następuje obniżenie temperatury mięknięcia o 2,5°C w porównaniu z czystą mieszaniną PET/PEN. Stwierdzić więc można, że ta cecha materiałowa nie zmienia się istotnie wraz z krotnością przetworstwa. Badania pokazały również, że spadek temperatury dla czystego PEN jest mniejszy od spadku dla mieszanin PET/PEN.

Wnioski

- Parametry przetworstwa, głównie temperatura formy i warunki chłodzenia mają zasadniczy wpływ na właściwości otrzymywanych wyrobów.
- Mieszanina 92%PET/8%PEN odznacza się szczególnymi właściwościami wytrzymałościowymi i cieplnymi, ponieważ dodatek składnika PEN do PET w tej ilości powoduje wzrost właściwości plastycznych (wydłużenia, udarności) mieszaniny zachowując jednocześnie wysokie wartości wytrzymałości na rozciąganie oraz twardości.
- Wraz ze wzrostem krotności przetworstwa mieszanina PET/PEN staje się coraz bardziej krucha i twarda.
- Wraz z kolejnymi procesami przetworstwa maleje wydłużenie i naprężenie maksymalne poli(naftalanu etylenu) i jego mieszanin natomiast rośnie moduł Younga i twardość Brinella.
- Badania temperatury mięknięcia wg Vicata nie wykazały większych różnic w odporności cieplnej badanych mieszanin, spadek temperatury mięknięcia wraz z krotnością przetworstwa wynosił maksymalnie 1,5°C w stosunku do polimeru pierwotnego.
- Obserwowana zmiana właściwości PEN i jego mieszanin z PET wraz z krotnością przetworstwa istotnie wpływa na możliwości ich zastosowań, ale nadal pozwala na dalsze wykorzystanie badanych materiałów w praktyce przemysłowej.
- Recykling mieszanin PET/PEN nie jest jeszcze powszechny, ponieważ stosowanie samych mieszanin tych tworzyw jest również ograniczone.

LITERATURA

- [1] Y. Ulcer: Polymer, **35**, nr 26, 5651, (1994).
- [2] Y. Ulcer, M. Cakmak: Polymer, **38**, nr 12, 2907 (1997).
- [3] M. Okamoto, T. Kotaka: Polymer, **38**, nr 6, 1357 (1997).
- [4] L. Elinor, S. Bedia, S. Murakami: Polymer, **42**, 7299 (2001).
- [5] W. Kampert, B. Sauer: Polymer, **42**, 8703 (2001).
- [6] T. Patchek, S. Jabarin: Polymer, **42**, nr 21, 8975 (2001).
- [7] M. Ito, M. Takahashi: Polymer, **43**, 3675 (2002).
- [8] M. Fermeglia, P. Cosoli, M. Ferrone: Polymer **47**, (2006).
- [9] Y. Aoki, L. Li: Macromolecules, **32**, 1923 (1999).
- [10] M. Szostak: Mol. Cryst. and Liq. Cryst., **354**, 347 (2000).